

POCZĄTKI FILII KOLEGIUM TEOLOGICZNEGO ŚW. TOMASZA W KALININGRADZIE

Kaliningrad, wcześniej Królewiec i Königsberg, posiada długą tradycję kształcenia teologicznego. Wiąże się ona z powstaniem uniwersytetu, zwanego Albertyną (1544–1945)¹. W tym uniwersytecie, na którego zaistnienie wyraził zgodę król Polski Zygmunt August, istniał wydział teologii protestanckiej².

Po II wojnie światowej kształcenie teologiczne w Kaliningradzie zanikło, ponieważ państwo radzieckie programowo szerzyło ateizm i laicyzację. Dopiero po tzw. *perestrojce*, powstała możliwość rozwoju życia religijnego w Kaliningradzie. Dotyczy to zarówno Cerkwi prawosławnej, Kościoła rzymskokatolickiego, jak i innych wyznań oraz religii, a nawet sekt.

Doceniając znaczenie i potrzebę formacji teologicznej oraz intelektualnej, Administrator apostolski dla katolików w europejskiej części Rosji biskup Tadeusz Kondrusiewicz utworzył w Moskwie Kolegium Teologiczne św. Tomasza z Akwinu (1991) wraz z czterema wydziałami zaocznymi: w Sankt Petersburgu, Kaliningradzie, Saratowie oraz w Kijowie (Ukraina)³. Inicjatorem i pierwszym dziekanem Kolegium został ks. dr Tadeusz Pikus, teolog fundamentalny z archidiecezji warszawskiej. Kolegium moskiewskie zostało niedługo później afiliowane do Papieskiego Uniwersytetu Laterańskiego w Rzymie. Prowadziło studia trzyletnie wieczorowe i zaoczne z możliwością wydłużenia do pięciu lat. Program kształcenia oraz zestaw przedmiotów były konsultowane i akceptowane przez papieski uniwersytet.

Studium teologii rozpoczęło w Moskwie 160 osób w różnym wieku, w tym wielu akademików, np. profesorów nauk przyrodniczych. Udało się pozyskać 24 wykładowców, głównie miejscowych, w tym duchownych prawosławnych. Prowadzenie Kolegium przejęli Księża Jezuici. Celem Kolegium było kształcenie teologiczne i pielęgnowanie kultury chrześcijańskiej, w perspektywie przede wszystkim katolickiej. Innym celem było przygotowywanie kadry katechetycznej dla potrzeb wspólnot katolickich oraz formacja pracowników Caritas⁴.

¹ J. S e r c z y k, *Albertyna. Uniwersytet w Królewcu (1544–1945)*, Olsztyn 1994.

² J. M a ł ł e k, *Dwie części Prus*, Olsztyn 1987, s. 193nn.

³ Powstało też Kolegium w Grodnie o specjalizacji katechetycznej.

⁴ Informacje dotyczące początków Kolegium w Moskwie uzyskałem w rozmowie z ks. bp. prof. dr hab. Tadeuszem Pikusem z UKSW w Warszawie.

Wykładowcy Kolegium w Kaliningradzie rekrutowali się z kilku środowisk. Przede wszystkim z sąsiadującego z Obwodem Kaliningradzkim środowiska teologicznego Olsztyna i Pieniężna. Ośrodek olsztyński (archidiecezja warmińska) tworzyły wówczas trzy szkoły teologiczne: Wyższe Seminarium Duchowne „Hosianum” w Olsztynie⁵, Warmińskie Wyższe Studium Katechetyczne w Gietrzwałdzie⁶ oraz Instytut Kultury Chrześcijańskiej im. Jana Pawła II — Studium Teologii dla Świeckich w Olsztynie⁷. Z tych szkół powstał kościelny Wydział Teologii w państwowym Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie (1999)⁸. Zgromadzenie Misjonarzy Słowa Bożego (SVD) prowincji polskiej prowadzi w Pieniężnie Wyższe Seminarium Misyjne⁹.

W październiku 1993 r. rozpoczęły się zajęcia w Kolegium Teologicznym w Kaliningradzie. Zajęcia odbywały się w piątek po południu, w soboty przed i po południu oraz w niedziele do południa. Lektoraty językowe natomiast w ciągu tygodnia. W tym celu wynajęto pomieszczenia w centrum miasta przy Placu Zwycięstwa. Wykład podczas inauguracji pierwszego roku akademickiego wygłosił ks. prałat Bernardo Antonini, biblista, z Werony, rektor Katolickiego Seminarium Duchownego w Moskwie.

Prefektem filii kaliningradzkiej Kolegium został ks. dr Władysław Turek¹⁰. Zajęcia z psychologii rozpoczęła s. mgr Faustyna Szlendak¹¹. Wykłady z historii Kościoła podjął ks. dr hab. Alojzy Szorc¹². Teologię dogmatyczną wykladał ks. dr Jacek Jezierski¹³, a etykę ks. mgr Jerzy Steckiewicz¹⁴ proboszcz katolickiej parafii w Kaliningradzie pod wezwaniem św. Wojciecha — Adalberta¹⁵.

⁵ A. Szorc, A. Kopiczko, Wyższe Seminarium Duchowne „Hosianum”. Zarys dziejów, Olsztyn 1995.

⁶ 50 lat służby Kościołowi. Warmińskie Wyższe Studium Katechetyczne, pod red. J. Guzowskiego, Olsztyn 1996.

⁷ Instytut Kultury Chrześcijańskiej im. Jana Pawła II w Olsztynie 1979–1994, pod red. M. Dągiel i in., Olsztyn 1994; Instytut Kultury Chrześcijańskiej im. Jana Pawła II w Olsztynie „Wczoraj i dziś” 1979–1999, pod red. M. Borzyszkowskiego i M. Dągiel, Olsztyn 1999.

⁸ J. Wojtkowski, Wydział Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, SW 39 (2002), s. 441–470; tenże, Wydział Teologii w Olsztynie, w: Wyższe szkolnictwo kościelne w Polsce. Wizja kardynała Karola Wojtyły i jej realizacja, Kraków 2002, s. 257–289; T. Pieronek, Troska Kościoła o rozwój studiów uniwersyteckich i badań o charakterze naukowym, w: Intelktualny wymiar misji Kościoła, pod red. W. Kubik, Kraków 2002, s. 35nn.

⁹ Werbiści w Polsce, pod red. R. Malek, Pieniężno 1982; E. Śliwa, Formacja intelektualna, działalność dydaktyczno-naukowa i wydawnicza werbiistów polskich (1910–1982), Pieniężno 1986.

¹⁰ Ks. Władysław Turek, ur. 1933, doktor teologii pastoralnej, profesor WSD „Hosianum” w Olsztynie do 1999 roku.

¹¹ S. mgr Faustyna Szlendak, katarzynka, psycholog.

¹² Ks. Alojzy Szorc, ur. 1935, historyk, prof. dr hab., profesor WSD „Hosianum” (do 1999) i w IKCh (do 1999), profesor WSP w Olsztynie i UWM w Olsztynie.

¹³ Bp Jacek Jezierski, ur. 1949, doktor teologii dogmatycznej, adiunkt w IKCh i w Wyższym Studium Katechetycznym w Gietrzwałdzie (do 1999) i w Wydziale Teologii UWM w Olsztynie.

¹⁴ Ks. Jerzy Steckiewicz, od 1990 proboszcz parafii św. Wojciecha-Adalberta w Kaliningradzie, wikariusz administratora apostolskiego na Obwód Kaliningradzki, organizator parafii, budowniczy kościoła św. Wojciecha i kaplicy Matki Bożej Fatimskiej oraz centrum duszpasterskiego.

¹⁵ J. Jezierski, Odradzanie się Kościoła w Kaliningradzie, *Zeszyty Teologiczne (Folia Theologica)* 3: 1994, nr 2, s. 13.

Początkowo w zajęciach uczestniczyło około 80 osób. Wykłady w niedziele poprzedzała Msza Święta dla katolików odprawiana w sali wykładowej w języku polskim lub rosyjskim albo częściowo w polskim a częściowo w rosyjskim.

Tłumacze pozyskani przez Kolegium, przekładali na żywo treść wykładów z języka polskiego na rosyjski. Kilku wykładowców posługiwało się językiem rosyjskim. Część słuchaczy znała przynajmniej częściowo język polski. Wśród studentów Kolegium były osoby w różnym wieku, różnych zawodów i różnych narodowości, różnego wyznania i różnej religii a także osoby niewierzące. Początkowo zainteresowanie Kolegium było wielkie. W Kaliningradzie nie było jeszcze wielu prywatnych szkół, ani licznych miejsc nauki języków obcych. Wyjazd do Polski i na Zachód, tym bardziej na studia, był z wielu powodów utrudniony. Kolegium przyciągało osoby zainteresowane sprawami religii, chrześcijaństwa oraz katolicyzmu. Po latach przymusowej ateizacji w Związku Radzieckim otworzyła się możliwość teologicznego poznawania wiary, która przetrwała w rodzinach i niektórych środowiskach. Do Kolegium zgłaszali się także prawosławni, mimo że nie uzyskali aprobaty ze strony duchowieństwa prawosławnego. Powstanie Kolegium katolickiego zmobilizowało prawosławnych do bardziej dynamicznego prowadzenia własnego studium dla dorosłych.

Problemem w początkowej fazie istnienia Kolegium był brak katolickich książek teologicznych w języku rosyjskim. Równocześnie powstawały w mieście stoiska z prawosławną książką teologiczną. Tłumacze i wykładowcy stawali wobec trudności przekładu pojęć i terminów teologicznych na język rosyjski. Określenia te na skutek walki z religią w okresie komunizmu wyszły z użycia, z języka codziennego, ze słowników i poszły w zapomnienie.

W drugim roku akademickim 1994/95 podjęli w Kolegium zajęcia: ks. dr Jan Guzowski¹⁶ — z teologii moralnej, ks. dr hab. Władysław Nowak¹⁷ — w zakresie liturgii katolickiej, ks. mgr Henryk Kamiński¹⁸ filozof i logik, bardzo ceniony przez studentów oraz ks. mgr lic. nauk biblijnych Michał Magda SVD¹⁹, wymagający nauczyciel Pisma Świętego²⁰.

Kolegium Teologiczne podjęło trud wydawania pisma dla katolików Obwodu Kaliningradzkiego w języku rosyjskim pod tytułem „Kaliningradzkij Katolickieskij Wiestnik” (Kaliningradzki Zwiastun Katolicki).

¹⁶ Ks. Jan Guzowski, ur. 1955, doktor teologii moralnej, profesor w WSD „Hosianum” i adiunkt w IKCh (do 1999), adiunkt w Wydziale Teologii UWM w Olsztynie.

¹⁷ Ks. Władysław Nowak, ur. 1940, liturgista i ekumenista, profesor w WSD „Hosianum” (do 1999) i w IKCh (do 1999), w WSP w Olsztynie, w Wydziale Teologii UWM w Olsztynie.

¹⁸ Ks. Henryk Kamiński, ur. 1941, filozof i logik, profesor WSD „Hosianum” (do 1999), Misyjnym Seminarium Duchownym Księży Werbistów w Pieniężnie i w IKCh (do 1999).

¹⁹ Ks. Michał Magda, werbista, magister licencjat nauk biblijnych, wykładowca w Misyjnym Seminarium Duchownym Księży Werbistów w Pieniężnie oraz w Kolegium Teologicznym w Baranowiczach (Białoruś) oraz w seminarium duchownym w Sankt Petersburgu.

²⁰ J. Jeziński, Odradzanie się Kościoła w Kaliningradzie cz. 2, *Zeszyty Teologiczne (Folia Theologica)* 5: 1996, nr 1, s. 13.

W czasie inauguracji trzeciego roku akademickiego 1995/96 z wykładem wystąpił ks. prof. dr hab. Józef Turek²¹ na temat: „Wszechświat a człowiek”. Ks. Józef Turek cieszył się wśród studentów Kolegium wielkim autorytetem²².

Na pierwszym roku studiów było 21 osób, na drugim 17, na trzecim 37. Dyrektorem Wydziału Kolegium w Kaliningradzie został ks. mgr Jerzy Steckiewicz a prefektem nadal pozostał ks. dr Władysław Turek.

Wykłady i zajęcia powierzono następującym osobom:

o. Aleksander, duchowny prawosławny z Kaliningradu — liturgia prawosławna, historia Cerkwi prawosławnej

s. Faustyna Szlendak CSC — psychologia

ks. dr Roman Bodański²³ — prawo kanoniczne

ks. dr Jan Górny²⁴ — patrologia (później zajęcia przejął ks. dr Stanisław Gorgol²⁵)

ks. dr Jan Guzowski — teologia moralna

bp dr Jacek Jezierski — teologia dogmatyczna (chrystologia, charytologia, okresowo wstęp do teologii, traktat o Bogu i o stworzeniu²⁶)

ks. mgr Henryk Kamiński — teoria poznania — metafizyka

lic. Minna Kofman — historia filozofii — religioznawstwo²⁷

ks. dr Alfons Labudda SVD²⁸ — liturgia rzymskokatolicka

ks. mgr lic. Michał Magda SVD — Pismo Święte

ks. mgr lic. Jerzy Steckiewicz — etyka

ks. prof. dr hab. Alojzy Szorc — historia Kościoła (od 1999 r. zajęcia przejęła mgr Agnieszka Marcinkowska z Grudziądza²⁹)

ks. mgr lic. Kazimierz Torla³⁰ — katechetyka (zajęcia przejęła s. Jeremia — nazaretanka)

²¹ Ks. Józef Turek, ur. 1946, filozof przyrody, prof. dr hab. WSD „Hosianum”, IKCh, w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim.

²² J. Jezierski, Odradzanie się Kościoła w Kaliningradzie cz. 3, *Zeszyty Teologiczne (Folia Theologica)* 5: 1996, nr 2–3, s. 7.

²³ Ks. Roman Bodański, ur. 1935, doktor prawa kanonicznego i doktor historii, wykładowca IKCh.

²⁴ Ks. Jan Górny, ur. 1943, doktor patrologii, profesor WSD „Hosianum” (do 1999), adiunkt w IKCh (do 1999) i na Wydziale Teologii UWM w Olsztynie (do 2008).

²⁵ Ks. Stanisław Gorgol, doktor nauk humanistycznych, misjonarz w Ekwadorze i Wenezueli, duszpasterz w Elblągu.

²⁶ Wykładał w Kolegium w Kaliningradzie 1993–2003. Autor skryptów w języku rosyjskim: *Руководство как писать дипломную работу по богославию*, Олштын 1998 — wydanie polskie: *Vademecum piszących prace magisterską z teologii*, Olsztyn 1997; *Введение в богословие*, Олштын 1994 — wydanie polskie: *Wprowadzenie do teologii*, Olsztyn 1994; *Бог — сотворение — грех*, Олштын 1995 — wydanie polskie: *Bóg — stworzenie — grzech*, Olsztyn 1995; *Христология*, Олштын 1996 — wydanie polskie: *Chrystologia*, Olsztyn 1996.

²⁷ Minna Kofmann — doktorant na ATK w Warszawie.

²⁸ Ks. Alfons Labudda, doktor liturgiki, profesor w Misyjnym Seminarium Duchownym w Pieniężnie, adiunkt w Wydziale Teologii UWM w Olsztynie (od 1999)

²⁹ Agnieszka Magdalena Marcinkowska, ur. 1971, rusycysta, magister teologii. Wykładowca w Kolegium Teologicznym w Orenburgu, nauczyciel religii w Kazachstanie. Autorka książki: *Duszpasterstwo w Związku Harcerstwa Polskiego w latach 1918–1997*, Olsztyn 2000.

³⁰ Ks. Kazimierz Torla, ur. 1940, mgr lic. katechetyki, profesor WSD „Hosianum”, wykładowca IKCh i w Wydziale Teologii UWM w Olsztynie.

ks. prof. dr hab. Józef Turek — kosmologia

ks. dr Władysław Turek — pedagogika

dr hab. Halina Wistuba³¹ — wybrane zagadnienia z filozofii kultury

ks. mgr lic. Jan Wróblewski SVD³² — teologia dogmatyczna (eklezjologia, wstęp do teologii)

ks. mgr lic. Stanisław Zinkiewicz³³ — teologia fundamentalna³⁴.

W szóstym roku akademickim 1998/99 nastąpiła zmiana na stanowisku prefekta Kolegium. Został nim ks. Michał Magda. Zajęcia odbywały się w wynajętych salach szkoły średniej przy ul. Zoologicznej 2.

W następnych latach zajęcia odbywały się w pomieszczeniach wynajętych od Biura Projektów, a także przejściowo w siedzibie Caritas (Rosja — Zachód). Rozpoczęła się budowa własnych obiektów Kolegium wraz z budową Kościoła parafialnego, kaplicy Matki Bożej Fatimskiej oraz Centrum duszpasterskiego parafii katolickiej przy ul. Aleksandra Newskiego³⁵.

Parafia rzymskokatolicka pod wezwaniem św. Adalberta i Kolegium zorganizowały Sympozjum naukowe, gromadzące prelegentów z całej Europy, poświęcone św. Wojciechowi, z okazji Milenium jego śmierci (1996).

Utworzenie filii Kolegium św. Tomasza w Kaliningradzie było ważną decyzją. Spowodowało zainteresowanie intelektualnym wymiarem katolicyzmu w środowisku postkomunistycznym i prawosławnym. Przyciągnęło też i zainteresowało katolików oraz osoby pochodzenia polskiego. Wydział zamiejscowy Kolegium w Kaliningradzie posiadał od początku otwarty charakter. Odnaczał się praktycznym ekumenizmem, szacunkiem dla różnorodnej przynależności religijnej i wyznaniowej. Nie było nastawienia prozelickiego ani promowania jednego narodu, ale podejście uniwersalistyczne.

³¹ Halina Wistuba, ur. 1920, dr hab. filozofii, docent na Wydziale Teologicznym Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. Profesor w Warmińskim Wyższym Studium Katechetycznym w Giętrwałdzie, w IKCh. Zob. 50 lat służby Kościołowi. Warmińskie Wyższe Studium Katechetyczne, Olsztyn 1996, s. 85-98.

³² Ks. Jan Wróblewski, werbista, mgr lic. teologii dogmatycznej, profesor Misyjnego Seminarium Duchownego Księży Werbistów w Pieniężnie.

³³ Ks. Stanisław Zinkiewicz, ur. 1951, mgr lic. teologii fundamentalnej, profesor WSD „Hosianum”, IKCh.

³⁴ J. Jezierski, Odradzanie się Kościoła w Kaliningradzie cz. 3, jw., s. 8-9.

³⁵ J. Jezierski, Kościół katolicki w Obwodzie Kaliningradzkim (w połowie roku 2000), SW 37 (2001), s. 391.